

การวิเคราะห์พลวัตความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองกับโครงสร้างเศรษฐกิจ การเมืองผ่านกรอบวรรณกรรมเชิงทฤษฎี*

AN ANALYSIS OF THE DYNAMICS BETWEEN POLITICAL PARTIES
AND POLITICAL ECONOMY STRUCTURES THROUGH THEORETICAL
LITERATURE FRAMEWORKS

อเนก สุขดี

Anek Sookdee

คณะสังคมศาสตร์และการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

Faculty of Social Sciences and Local Development, PibulsongkramRajabhat University

Corresponding Author E-mail: anek.s@psru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์พลวัตความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองกับโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองโดยใช้การสังเคราะห์วรรณกรรมเชิงทฤษฎีด้านเศรษฐกิจการเมืองเป็นฐานในการศึกษา ผ่านระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและการวิเคราะห์เอกสารวิชาการ ซึ่งครอบคลุมแนวคิดเศรษฐกิจการเมืองกระแสหลัก แนวคิดมาร์กซิสต์ และสถาบันนิยมใหม่ เพื่อแสดงถึงความเชื่อมโยงระหว่างพรรคการเมืองกับบริบททางโครงสร้างทั้งในระดับสากลและประเทศไทย ผลการวิเคราะห์พบว่า พรรคการเมืองมิได้เป็นเพียงองค์กรแข่งขันเพื่อแสวงหาอำนาจรัฐ หากแต่ทำหน้าที่เป็นจุดประสานเชิงปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ตลาด และสังคม โดยพฤติกรรมเชิงองค์กรและยุทธศาสตร์ทางการเมืองถูกกำกับด้วยปัจจัยเชิงโครงสร้างสามมิติ ได้แก่ 1. มิติเชิงสถาบันและประวัติศาสตร์ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาแบบพึ่งพิงเส้นทาง 2. มิติความสัมพันธ์ทางชนชั้นที่กำหนดบทบาทของพรรคทั้งในฐานะเครื่องมือของชนชั้นนำหรือพื้นที่ต่อรองเชิงการกระจายทรัพยากร และ 3. มิติการจัดสรรทรัพยากรบนฐานชาติพันธุ์ซึ่งกำหนดรูปแบบการแข่งขันและการเข้าถึงผลประโยชน์เชิงนโยบาย ในบริบทประเทศไทย พลวัตดังกล่าวสะท้อนผ่านระบบพรรคการเมืองที่มีลักษณะเป็นสถาบันลูกผสมซึ่งพึ่งพิงเครือข่ายอุปถัมภ์และอิทธิพลของทุน อันก่อให้เกิดความไม่สมดุลเชิงโครงสร้างระหว่างชนชั้นนำทางเศรษฐกิจกับประชาชนฐานราก ผลการศึกษาชี้ว่า การสร้างประชาธิปไตยที่ยั่งยืนจำเป็นต้องปรับเปลี่ยน

*Received January 7, 2026; Revised March 16, 2026; Accepted April 7, 2026

จากการจัดสรรทรัพยากรเชิงประชานิยมระยะสั้นไปสู่การพัฒนาสถาบันรัฐสวัสดิการถาวร
เพื่อปรับสมดุลอำนาจต่อรองทางสังคม

คำสำคัญ: พลวัต; พรรคการเมือง; โครงสร้างเศรษฐกิจการเมือง

Abstract

This article offers a theoretical analysis of the dynamics shaping the relationship between political parties and political economy structures through a synthesis of political economy literature as its analytical foundation. Employing a qualitative research design based on documentary analysis, the study engages with mainstream political economy perspectives, Marxist theory, and New Institutionalism to examine how political parties are embedded within structural contexts at both global and Thai levels. The analysis demonstrate that political parties are not merely electoral organizations competing for state power; rather, they operate as interactive nexuses connecting the state, market, and society. Their organizational behavior and political strategies are shaped by three structural dimensions: 1. institutional and historical conditions that produce path-dependent trajectories; 2. class relations that position parties either as instruments of elite interests or as arenas for negotiating redistributive claims; and 3. ethnic-based resource allocation that structures political competition and access to policy benefits. In the Thai context, these dynamics are manifested in a hybridized party system characterized by patronage networks and capital influence, generating structural imbalances between economic elites and grassroots citizens. The analysis suggests that advancing sustainable democracy requires a strategic shift from short-term populist resource distribution toward the institutional development of a universal welfare state capable of rebalancing social bargaining power and mitigating structural inequality.

Keywords: Dynamics; Political Parties; Political Economy Structure

บทนำ

เศรษฐกิจการเมือง (Political Economy) เป็นศาสตร์ที่มุ่งศึกษาปฏิสัมพันธ์ที่ไม่อาจแยกออกจากกันได้ระหว่างอำนาจทางการเมืองและการจัดสรรทรัพยากรทางเศรษฐกิจ กระบวนการจัดสรรทรัพยากรดังกล่าวมิได้ดำเนินไปอย่างเป็นอิสระ แต่ถูกกำหนดโดยโครงสร้างอำนาจและพลวัตของความสัมพันธ์ทางสังคม (Haggard & Kaufman, 1995) การกำหนดลำดับ

ความสำคัญของนโยบายเศรษฐกิจบ่อยครั้งมักสะท้อนถึงการอ้างผลประโยชน์ของชนชั้นนำ (Power Elite) ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความไม่สมดุลของอำนาจที่แฝงตัวอยู่ในระบบ (North et al., 2009) ในบริบทนี้ พรรคการเมืองจึงมิได้ทำหน้าที่เพียงสถาบันทางการเมืองตามกฎหมาย แต่เป็น “กลไกเชิงโครงสร้าง” สำคัญที่เชื่อมโยงระหว่างรัฐ ตลาด และสังคม โดยมีบทบาททั้งในการสะท้อนผลประโยชน์ของกลุ่มต่าง ๆ และการกำหนดทิศทางสถาบันทางเศรษฐกิจของรัฐ (Acemoglu & Robinson, 2012)

พลวัตความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองกับโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองปรากฏชัดผ่านพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เช่น การก่อรูปของพรรคแรงงานในยุโรปเพื่อตอบสนองต่อการปฏิวัติอุตสาหกรรม (Przeworski & Sprague, 1986) และในประเทศไทยที่การปรับนโยบายเศรษฐกิจของคณะราษฎรส่งผลต่อโครงสร้างสังคมและรากฐานการศึกษาของประชาชน (เขมภัทร ทฤษฎีคุณ, 2564) อย่างไรก็ตาม ในบริบทร่วมสมัย พลวัตดังกล่าวมีความซับซ้อนมากขึ้นจากแรงตึงเครียดของกลุ่มผลประโยชน์ที่หลากหลาย การใช้นโยบายประชานิยมเพื่อสร้างความชอบธรรมทางการเมืองซึ่งอาจกระทบความยั่งยืนเชิงนโยบายในระยะยาว (Hewison, 2010) ตลอดจนผลของความไม่แน่นอนทางการเมืองต่อเสถียรภาพเศรษฐกิจโดยรวม (ยุทธนา เศรษฐปราโมทย์, 2564)

แม้จะมีการศึกษาพรรคการเมืองในมิติต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย แต่การวิเคราะห์ที่ผ่านมามักมีลักษณะเป็นเอกนิยม (Monism) ที่แยกส่วนการอธิบายระหว่างกลไกตลาด โครงสร้างชนชั้น หรือสถาบันทางการเมืองออกจากกัน ส่งผลให้ขาดการมองเห็นปฏิสัมพันธ์ที่ซับซ้อนในลักษณะสองทิศทางที่พรรคการเมืองเป็นทั้งผู้ถูกกำกับโดยโครงสร้างและเป็นผู้กำหนดโครงสร้างเศรษฐกิจไปพร้อมกัน โดยเฉพาะการขาดการสังเคราะห์ผ่านกรอบวรรณกรรมทางเศรษฐกิจการเมืองที่หลากหลาย เพื่ออธิบายความซับซ้อนของมิติทางชนชั้นและอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ภายใต้บริบทสถาบันที่เปลี่ยนไป บทความวิชาการฉบับนี้จึงมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อวิเคราะห์พลวัตความสัมพันธ์ดังกล่าว ผ่านการสังเคราะห์องค์ความรู้จากกรอบทฤษฎีที่ครอบคลุมทั้งแนวคิดกระแสหลัก มาร์กซิสต์ และสถาบันนิยมใหม่ เพื่อแสดงให้เห็นถึงบทบาทของพรรคการเมืองในฐานะสถาบันที่มีพลวัตและเชื่อมโยงกับโครงสร้างอำนาจได้อย่างเป็นระบบและชัดเจนยิ่งขึ้น

กรอบวรรณกรรมเชิงทฤษฎีในการวิเคราะห์พลวัตพรรคการเมือง

การวิเคราะห์พลวัตความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองกับโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองจำเป็นต้องบูรณาการกรอบคิดที่หลากหลาย เนื่องจากเศรษฐกิจการเมืองเป็นศาสตร์ที่ศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างอำนาจทางการเมืองกับกลไกเศรษฐกิจ พรรคการเมืองจึงมิใช่เพียงสถาบันตัวแทนทางการเมือง แต่เป็นทั้งผลผลิตและตัวขับเคลื่อนของพลวัตเชิงโครงสร้าง การทำความเข้าใจบทบาทของพรรคการเมืองในฐานะตัวกลางระหว่างรัฐ ตลาด และสังคม จำเป็นต้องพิจารณาพร้อมกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ โครงสร้างสังคม และกฎเกณฑ์เชิงสถาบันที่กำกับอยู่

ความหมายของพลวัตพรรคการเมือง

ในงานศึกษานี้ “พลวัต” หมายถึง กระบวนการปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจและแรงผลักดันเชิงโครงสร้างที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องจากความขัดแย้งของผลประโยชน์ในระบบ ขณะที่ “พรรคการเมือง” หมายถึงสถาบันตัวกลางที่เชื่อมโยงและต่อรองผลประโยชน์ระหว่างรัฐ ตลาด และประชาสังคม ดังนั้น “พลวัตพรรคการเมือง” จึงหมายถึง กระบวนการปรับตัวเชิงยุทธศาสตร์ของพรรคภายใต้แรงกดดันจากโครงสร้างเศรษฐกิจการเมือง ทั้งในมิติการเข้าถึงอำนาจรัฐ การตอบสนองต่อตลาด และการเป็นตัวแทนกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ

แนวคิดเศรษฐกิจการเมืองว่าด้วยบทบาทรัฐและตลาด

แนวคิดเศรษฐกิจการเมืองช่วยอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ตลาด และประชาชน รวมถึงบทบาทของพรรคการเมืองในการกำหนดนโยบายสาธารณะ แนวคิดของเคนส์ชี้ให้เห็นบทบาทรัฐในการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจผ่านนโยบายการคลังและการเงิน ส่งผลให้พรรคที่ยึดแนวทางนี้มักสนับสนุนนโยบายรัฐสวัสดิการ ในทางตรงกันข้าม เสรีนิยมใหม่ของฮาเยคเน้นการลดบทบาทรัฐและส่งเสริมตลาดเสรี ซึ่งสะท้อนในนโยบายลดภาษีและลดการแทรกแซงภาครัฐ ขณะที่โปลานีเสนอแนวคิด “การเคลื่อนไหวสองทิศทาง” ที่ชี้ว่า การขยายตัวของตลาดเสริมักกระตุ้นปฏิกิริยาจากรัฐและสังคมเพื่อสร้างสมดุล

แนวคิดเหล่านี้สะท้อนว่า พรรคการเมืองเป็นพื้นที่ปะทะของอุดมการณ์ทางเศรษฐกิจระหว่างรัฐกับตลาด และต้องปรับยุทธศาสตร์ตามบริบทเศรษฐกิจและสังคม การบูรณาการกรอบคิดดังกล่าวจึงช่วยให้เข้าใจพลวัตพรรคการเมืองได้อย่างรอบด้าน

แนวคิดมาร์กซิสต์

แนวคิดมาร์กซิสต์ของคาร์ล มาร์กซ์ และฟรีดริช เองเงิลส์ อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจและการเมืองผ่านมโนทัศน์ “ฐานราก” (Base) ซึ่งกำหนด “โครงสร้างส่วนบน” (Superstructure) ที่รวมถึงสถาบันการเมือง กฎหมาย และอุดมการณ์ สะท้อนว่าสังคมและการเมืองถูกกำหนดโดยรูปแบบการผลิตและผลประโยชน์ของชนชั้นที่ครอบครองปัจจัยการผลิต (Marx & Engels, 1848) ภายใต้ทุนนิยม สังคมแบ่งเป็นชนชั้นนายทุนและชนชั้นแรงงาน ความสัมพันธ์เชิงการแสวงหามูลค่าส่วนเกินก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมเชิงโครงสร้าง (Marx & Engels, 1848)

ในการวิเคราะห์พรรคการเมือง พรรคมิได้เป็นกลาง หากมีแนวโน้มทำหน้าที่ค้ำจุนผลประโยชน์ชนชั้นนายทุนผ่านนโยบายและกฎหมายที่เอื้อต่อการสะสมทุน ทำให้รัฐปกป้องกลุ่มทุนมากกว่าประโยชน์สาธารณะ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาจิตสำนึกทางชนชั้นของแรงงานอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างได้ (Marx & Engels, 1848) แม้แนวคิดนี้ถูกวิจารณ์ว่าเน้นเศรษฐกิจมากเกินไป แต่ยังมีพลังในการอธิบายความเหลื่อมล้ำในสังคมร่วมสมัย (Clift, 2021)

แนวคิดสถาบันนิยมใหม่

สถาบันนิยมใหม่ (New Institutionalism) ชี้ให้เห็นว่า พลวัตของระบบเศรษฐกิจการเมืองและพฤติกรรมพรรคการเมืองถูกกำหนดโดย “สถาบัน” มากกว่ากลไกตลาดหรือเจตจำนงปัจเจกเพียงลำพัง โดยสถาบันนิยมทางเลือกอย่างมีเหตุผล (Rational Choice Institutionalism) มองพรรคการเมืองเป็นผู้แสวงหาประโยชน์สูงสุดภายใต้ข้อจำกัดเชิงกติกา แม้ถูกวิจารณ์ว่า ละเลยบริบททางสังคมวัฒนธรรม (Clift, 2021) ขณะที่สถาบันนิยมเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Institutionalism) เน้นบทบาทของเส้นทางพัฒนาการในอดีตผ่านแนวคิดการสืบทอดทางสถาบัน (Path Dependency) ซึ่งกำหนดทิศทางการเมืองปัจจุบัน แม้อธิบายการเปลี่ยนแปลงฉับพลันได้จำกัด (Hall & Taylor, 1996; Peters, 1999) ส่วนสถาบันนิยมเชิงสังคมวิทยา (Sociological Institutionalism) ชี้ให้เห็นอิทธิพลของค่านิยมและบรรทัดฐานต่อยุทธศาสตร์พรรคการเมือง (Hall & Taylor, 1996) ดังนั้น การวิเคราะห์พรรคการเมืองจำเป็นต้องบูรณาการแรงจูงใจเชิงเหตุผล เงื่อนไขทางประวัติศาสตร์ และบริบทสังคมวัฒนธรรมร่วมกัน (Peters, 1999)

ในเชิงสังเคราะห์ พลวัตพรรคการเมืองสามารถจัดวางบนสองชั่วอุมการณ์ ได้แก่ กลุ่มเสรีนิยม (Liberalism) ซึ่งรวมแนวคิดของเคนส์ ฮาเยค และสถาบันนิยมใหม่ ที่เน้นการปรับตัวต่อกลไกตลาดและการแข่งขันเชิงสถาบัน และกลุ่มสังคมนิยม (Socialism) ซึ่งตั้งอยู่บนฐานมาร์กซิสต์และแนวคิดโปลานีว่าด้วย “การเคลื่อนไหวสองทิศทาง” (Double Movement) ที่มุ่งลดความเหลื่อมล้ำและปกป้องสังคมจากการครอบงำของตลาด

การวิเคราะห์พลวัตความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองกับโครงสร้างเศรษฐกิจการเมือง

การวิเคราะห์พลวัตความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองกับโครงสร้างเศรษฐกิจการเมือง ชี้ให้เห็นบทบาทของพรรคในฐานะตัวกลางระหว่างอำนาจรัฐและกลไกเศรษฐกิจ โดยพรรคเป็นทั้งผลผลิตของเงื่อนไขเชิงโครงสร้างและตัวแสดงในการกำหนดการจัดสรรทรัพยากร การทำความเข้าใจจึงต้องพิจารณาอย่างบูรณาการผ่านมิติสถาบัน-ประวัติศาสตร์ มิติชนชั้น-ผลประโยชน์ และมิติอัตลักษณ์ทางสังคม ซึ่งร่วมกันอธิบายการปรับตัวและพฤติกรรมของพรรคการเมืองภายใต้บริบทเศรษฐกิจการเมืองที่แตกต่างกัน

พรรคการเมืองในฐานะกลไกสะท้อนและขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง

พรรคการเมืองเป็นตัวแปรเชิงสถาบันที่มีพลวัตสูง ทำหน้าที่ทั้งสะท้อนและปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม โดยในเชิงประวัติศาสตร์ พรรคทำหน้าที่เป็นสถาบันตัวกลางเชื่อมโยงระหว่างประชาชนกับรัฐ และเป็นตัวแทนผลประโยชน์ของชนชั้นทางเศรษฐกิจ เช่น ชนชั้นแรงงานและชนชั้นกลาง อันนำไปสู่การกำหนดนโยบายสาธารณะ อย่างไรก็ตาม กระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจสู่ภาคบริการได้เพิ่มความ

ซับซ้อนของฐานผลประโยชน์ ทำให้พรรคต้องบริหารฐานเสียงที่หลากหลายมากขึ้น สอดคล้องกับข้อสังเกตของ Schmitter (2001) ว่า พรรคกำลังเผชิญข้อจำกัดในการเชื่อมโยงกลุ่มผลประโยชน์ที่แตกแขนงกับรัฐ ขณะเดียวกัน Haggard & Kaufman (1995) ชี้ว่า วิกฤตเศรษฐกิจมักเป็นตัวเร่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง โดยบีบให้พรรคทำหน้าที่จัดการความขัดแย้งเชิงโครงสร้าง ส่วน Bizzarro et al. (2018) เสนอว่า เสถียรภาพและความสำเร็จเชิงนโยบายขึ้นอยู่กับเอกภาพและการจัดระเบียบภายในองค์กรพรรค ซึ่งปรากฏชัดในกรณีจีนและเวียดนาม ตรงข้ามกับกรณีโครงสร้างอ่อนแออย่างฟิลิปปินส์ นอกจากนี้ Gumuscu (2010) แสดงให้เห็นว่าการเติบโตของชนชั้นกลางสามารถเสริมสร้างฐานพรรค (กรณีตุรกี) หรือบ่อนทำลายความยั่งยืนของพรรค (กรณีอียิปต์) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Political Articulation ของ De Leon et al. (2009) ที่มองว่า พรรคเป็นกลไกเชิงรุกในการสร้างความหมายใหม่ให้ความขัดแย้งทางชนชั้น ศาสนา และอัตลักษณ์ ดังนั้น พรรคการเมืองจึงมิได้เป็นเพียงผู้สะท้อนโครงสร้าง แต่ยังเป็นผู้กำหนดทิศทางการปรับสมดุลผลประโยชน์ในระบบเศรษฐกิจการเมืองร่วมสมัย

พรรคการเมืองกับพลวัตการต่อรองผลประโยชน์และอำนาจเชิงโครงสร้างของกลุ่มชนชั้น

พรรคการเมืองในมุมมองเชิงโครงสร้างสามารถเข้าใจได้ในฐานะพื้นที่ต่อรองผลประโยชน์และอำนาจระหว่างกลุ่มชนชั้น โดย Marx (1848) ชี้ว่า โครงสร้างการเมืองถูกกำหนดโดยชนชั้นทุนและพรรคทำหน้าที่เสมือน “คณะกรรมการบริหาร” ที่สะท้อนผลประโยชน์ของระบบทุน ซึ่งสอดคล้องกับ Mills (1956) ที่อธิบายเครือข่าย “ชนชั้นนำที่มีอำนาจ” ผ่าน Institutionalized Power ที่ทำให้พรรคตอบสนองต่อชนชั้นนำมากกว่ามหาชน หลักฐานเชิงประจักษ์ร่วมสมัยยืนยันพลวัตดังกล่าว เช่น Grossmann et al. (2021) ที่พบความแตกต่างด้านฐานชนชั้นของพรรคการเมืองสหรัฐฯ และ Gilens & Page (2014) ที่ชี้อิทธิพลเหนือกว่าของชนชั้นผู้มั่งคั่งในการกำหนดนโยบาย รวมถึงพัฒนาการเชิงประวัติศาสตร์ของระบบพรรคอังกฤษซึ่งสะท้อนการแบ่งชนชั้นอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจในยุโรปทำให้พรรคต้องปรับอุดมการณ์สู่ศูนย์กลางเพื่อสร้างพันธมิตรข้ามชนชั้น (Rennwald, 2020) และในบริบทประเทศไทย พรรคไทยรักไทยใช้นโยบายประชานิยมสร้างฐานจากชนชั้นล่างหลังวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 (ยุทธศาสตร์ ห่อแก้ว, 2564) แม้การเปลี่ยนดุลอำนาจดังกล่าวนำไปสู่ความขัดแย้งทางชนชั้นและการรัฐประหาร พ.ศ. 2557 (ภัทร หวังกิตติคุณ, 2560) โดยสรุป พรรคการเมืองจึงมิใช่เพียงผลผลิตของโครงสร้าง แต่เป็นสถาบันเชิงปฏิบัติการที่ทั้งสะท้อนและปรับสมดุลอำนาจเชิงชนชั้น ซึ่งยังคงเป็นโจทย์สำคัญต่อเสถียรภาพประชาธิปไตยและการลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจในระยะยาว

พลวัตพรรคการเมืองกับโครงสร้างอำนาจและการจัดสรรทรัพยากรบนฐานชาติพันธุ์

พรรคการเมืองในหลายบริบททำหน้าที่เป็นกลไกเชิงโครงสร้างในการตอบสนองและรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยการก่อตัวของพรรคบนฐานชาติพันธุ์สะท้อนความซับซ้อนของความสัมพันธ์ทางสังคมและกำหนดทิศทางการพัฒนา

ทางการเมืองระดับรัฐอย่างมีนัยสำคัญ ตัวอย่างเช่น ประเทศมาเลเซียซึ่งมีการจัดตั้งพรรคตามเส้นแบ่งชาติพันธุ์ ได้แก่ UMNO, MCA และ MIC โดยพรรคอัมโนใช้อำนาจรัฐผลักดันนโยบายกัมพูชาเพื่อจัดสรรทรัพยากรและโอกาสทางเศรษฐกิจแก่ชาวมลายู แม้ช่วยยกระดับสถานะทางสังคมของกลุ่มเป้าหมาย แต่ก็สร้างความรู้สึกถูกกีดกันในกลุ่มอื่นและนำไปสู่ความตึงเครียดเชิงโครงสร้าง ในทำนองเดียวกัน พรรคชนกลุ่มน้อยในศรีลังกา เช่น CWC และ TPA ใช้กลยุทธ์สร้างพันธมิตรกับพรรคใหญ่เพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์เชิงนโยบายและตำแหน่งทางการเมือง แม้ช่วยผลักดันสิทธิของชาวทมิฬได้บางส่วน แต่ก็เพิ่มความตึงเครียดระหว่างชาติพันธุ์ (Ramasamy, 2024) ขณะที่ไนจีเรียสะท้อนพลวัตที่พรรคการเมืองยึดโยงกับฐานชาติพันธุ์หลักสามกลุ่ม ส่งผลให้การแข่งขันทางอำนาจเน้นการควบคุมทรัพยากรและก่อความไม่มั่นคงทางการเมือง ส่วนกรณีมาซิโดเนีย พรรคชาติพันธุ์ต่าง ๆ มีบทบาทปกป้องอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภาษา แต่ก็สร้างความเปราะบางต่อเสถียรภาพของรัฐ (Berat, 2017) สำหรับประเทศไทย แม้มีความพยายามจัดตั้งพรรคการเมืองบนฐานชาติพันธุ์เพื่อขยายพื้นที่ตัวแทนในระดับชาติ แต่ผลสำเร็จยังจำกัดจากข้อจำกัดด้านฐานคะแนนเสียงในการเลือกตั้งปี 2566 (ประสิทธิ์ ลิขิตา, 2567) โดยสรุป พลวัตของพรรครัฐธรรมนูญสะท้อนบทบาทสองด้าน คือเป็นเครื่องมือปกป้องผลประโยชน์เชิงโครงสร้างของกลุ่มตน ขณะเดียวกันก็อาจสร้างความตึงเครียดและข้อจำกัดต่อการพัฒนาและความมั่นคงของรัฐโดยรวม

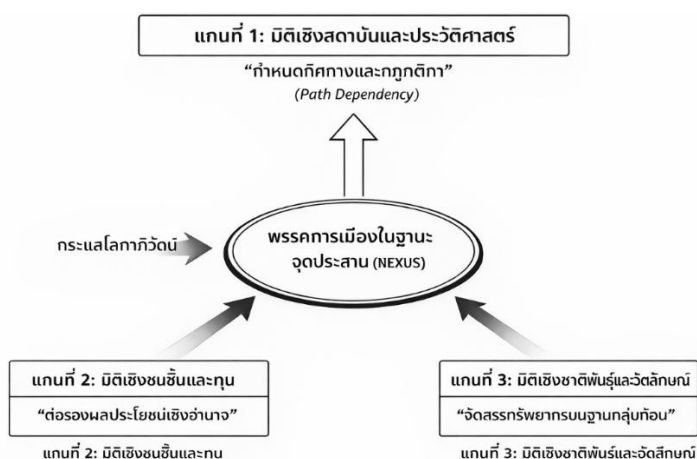
ตารางที่ 1 เปรียบเทียบพลวัตความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองกับโครงสร้างเศรษฐกิจการเมือง

ประเด็นการวิเคราะห์	ลักษณะพลวัตความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง	กรณีศึกษา
1. พรรคการเมืองในฐานะกลไกสะท้อนและขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง	พรรคการเมืองทำหน้าที่เป็นสถาบันตัวกลาง (Intermediary Institution) ที่ปรับตัวตามกระแสโลกาภิวัตน์และการเปลี่ยนผ่านสู่ภาคบริการ โดยทำหน้าที่บริหารจัดการความขัดแย้งเชิงโครงสร้างที่เกิดจากวิกฤตเศรษฐกิจ	การรวมศูนย์อำนาจเพื่อเสถียรภาพนโยบายในจีนและเวียดนาม เทียบกับความอ่อนแอเชิงโครงสร้างในฟิลิปปินส์ รวมถึงการปฏิรูปที่สร้างรากฐานชนชั้นกลางในตุรกี (Gumuscu, 2010)
2. พลวัตการต่อรองผลประโยชน์และอำนาจเชิงโครงสร้างของกลุ่มชนชั้น	พรรคการเมืองทำหน้าที่เป็นส่วนต่อประสาน (Interface) ของอำนาจทุนและแรงงาน โดยมักถูกตั้งคำถามถึงการเป็นเครื่องมือของชนชั้นนำ (Power Elite) มากกว่ามหาชน นำไปสู่การปรับตัวของอุดมการณ์เข้าสู่จุดศูนย์กลางเพื่อสร้างพันธมิตรข้ามชนชั้น	การใช้นโยบายประชานิยมเพื่อยกระดับอำนาจต่อรองของชนชั้นล่างในไทย (พรรคไทยรักไทย) และอิทธิพลของกลุ่มธุรกิจเหนือภาคประชาชนในสหรัฐอเมริกา (Gilens & Page, 2014)
3. โครงสร้างอำนาจและการจัดสรรทรัพยากรบนฐานชาติพันธุ์	พรรคการเมืองถูกใช้เป็นกลไกจัดสรรทรัพยากรและสิทธิพิเศษเชิงนโยบายแก่กลุ่มชาติพันธุ์เฉพาะ (Ethnic-based Allocation) ซึ่งมักนำไปสู่ความตึงเครียดเชิงโครงสร้างและการขยายความขัดแย้งในสังคมที่หลากหลาย	นโยบายกัมพูชาในมาเลเซีย (UMNO), การต่อรองของพรรคชนกลุ่มน้อยในศรีลังกา (Ramasamy, 2024) และความแตกแยกในการกระจายทรัพยากรในไนจีเรีย

จากการวิเคราะห์พลวัตความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองกับโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองในมิติต่าง ๆ สามารถสรุปได้ว่า พรรคการเมืองไม่ได้มีสถานะเป็นเพียงสถาบันทางการเมืองที่หยุดนิ่ง แต่ทำหน้าที่เป็น “จุดประสานเชิงปฏิสัมพันธ์” (Nexus) ที่มีความสลับซับซ้อนระหว่างอำนาจรัฐ กลไกตลาด และความต้องการของสังคม พลวัตของพรรคการเมืองในแต่ละบริบทถูกกำหนดโดยเงื่อนไขเชิงโครงสร้างที่แตกต่างกัน ทั้งในมิติของการปรับตัวตามพลวัตเศรษฐกิจโลก การทำหน้าที่เป็นพื้นที่ต่อรองอำนาจระหว่างชนชั้น และการเป็นกลไกปกป้องผลประโยชน์บนฐานชาติพันธุ์ อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบชี้ให้เห็นถึงความท้าทายสำคัญในระดับสากลและระดับพื้นที่ คือการที่พรรคการเมืองมักเผชิญกับสถานการณ์ถูกรบอบงำโดยผลประโยชน์เฉพาะส่วน (Sectional Interests) ซึ่งส่งผลกระทบต่อความสามารถในการเป็นกลไกขับเคลื่อนประชาธิปไตยที่ทั่วถึง ดังนั้น ความเข้าใจในพลวัตความสัมพันธ์เหล่านี้จึงเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการออกแบบสถาบันทางการเมืองและนโยบายสาธารณะที่มุ่งเน้นการสร้างเสถียรภาพควบคู่ไปกับการลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

จากการสังเคราะห์กรอบวรรณกรรมเชิงทฤษฎีและการวิเคราะห์พลวัตความสัมพันธ์ในบทความนี้ องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับคือการก้าวข้ามการมองพรรคการเมืองแบบแยกส่วน (Monism) ไปสู่การมองแบบ “จุดประสานเชิงปฏิสัมพันธ์สามมิติ” (The Triple-Axis Nexus) ซึ่งแสดงให้เห็นว่า พรรคการเมืองไม่ได้ถูกกำกับโดยปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเพียงลำพัง แต่ทำงานภายใต้แรงบีบอัดและปฏิสัมพันธ์ของ 3 แกนหลัก

ภาพที่ 1 กรอบแบบจำลองการวิเคราะห์พรรคการเมืองในฐานะจุดประสาน (Nexus) ระหว่างโครงสร้างสถาบัน ทุน และอัตลักษณ์ทางการเมือง

แผนภาพดังกล่าวสะท้อนกรอบการวิเคราะห์ที่มองพรรคการเมืองในฐานะจุดประสาน (nexus) ของพลวัตเชิงโครงสร้างหลายมิติ โดยพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างมิติเชิงสถาบันและประวัติศาสตร์ มิติเชิงชนชั้นและเศรษฐกิจ และมิติเชิงชาติพันธุ์ ภายใต้แรงกดดันของกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทำหน้าที่เป็นบริบทเชิงมหากำหนดเงื่อนไขการปรับตัวขององค์กรทางการเมือง

ในมิติเชิงสถาบันและประวัติศาสตร์ พรรคการเมืองดำรงอยู่ภายใต้ข้อจำกัดและโอกาสที่ถูกกำหนดโดยกติกา โครงสร้าง และเส้นทางพัฒนาทางการเมืองในอดีต ซึ่งก่อให้เกิดลักษณะการพึ่งพาเส้นทาง (Path Dependency) ที่ส่งผลต่อรูปแบบการจัดองค์กร ยุทธศาสตร์และพฤติกรรมทางการเมืองในระยะยาว พรรคการเมืองจึงมิได้เป็นผู้กระทำที่ดำเนินการอย่างอิสระ หากแต่เคลื่อนไหวภายใต้กรอบเชิงสถาบันที่หล่อหลอมจากประวัติศาสตร์ และมีบทบาทในการปรับตัวหรือผลักดันการเปลี่ยนแปลงเชิงสถาบันแบบค่อยเป็นค่อยไป ขณะเดียวกัน ในมิติเชิงชนชั้นและเศรษฐกิจ พรรคการเมืองทำหน้าที่เป็นพื้นที่ต่อรองผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มชนชั้นและตัวแสดงทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย โดยทำหน้าที่เป็นกลไกเชื่อมประสานระหว่างทุนแรงงาน และกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ พลวัตในมิตินี้สะท้อนการจัดสรรอำนาจเชิงโครงสร้างผ่านนโยบายสาธารณะ การสร้างพันธมิตรข้ามชนชั้น หรือการปรับตำแหน่งทางอุดมการณ์เข้าสู่จุดศูนย์กลางเพื่อรักษาฐานสนับสนุนทางการเมือง ทั้งนี้ พรรคการเมืองอาจถูกครอบงำโดยชนชั้นนำหรือกลุ่มทุนบางส่วน ซึ่งส่งผลต่อทิศทางของการกำหนดนโยบายและโครงสร้างการกระจายทรัพยากร

นอกจากนี้ มิติเชิงชาติพันธุ์ชี้ให้เห็นว่า พรรคการเมืองมิได้เป็นเพียงเวทีต่อรองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจหรือสถาบันเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่จัดระเบียบความสัมพันธ์ทางอำนาจบนฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ พรรคการเมืองอาจกลายเป็นกลไกตัวแทนของกลุ่มเฉพาะ และมีบทบาทในการจัดสรรทรัพยากรหรือสิทธิพิเศษตามฐานกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งอาจนำไปสู่ทั้งการสร้างการบูรณาการทางการเมืองหรือการขยายความตึงเครียดเชิงโครงสร้างในสังคมที่มีความหลากหลาย เมื่อพิจารณาร่วมกันทั้งสามมิติ พรรคการเมืองจึงมิได้เป็นเพียงองค์กรแข่งขันเลือกตั้ง หากแต่เป็นพื้นที่บรรจบของแรงกดดันเชิงโครงสร้างจากสถาบัน เศรษฐกิจ และชาติพันธุ์ โดยกระแสโลกาภิวัตน์ทำหน้าที่เป็นตัวเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแต่ละมิติ ผ่านการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจและรูปแบบการกำกับดูแล ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว พรรคการเมืองจึงทำหน้าที่บูรณาการแรงกดดันจากหลายระดับและแปรรูปให้เป็นยุทธศาสตร์ องค์กร และนโยบาย ซึ่งสะท้อนความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างที่ซับซ้อนของการเมืองร่วมสมัย

สรุป

บทความนี้ได้วิเคราะห์พลวัตความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองกับโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองผ่านการสังเคราะห์วรรณกรรมเชิงทฤษฎี เพื่ออธิบายกลไกเชิงโครงสร้างที่กำกับพฤติกรรมและการดำรงอยู่ของพรรคการเมือง ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า พรรคการเมืองมิได้เป็น

เพียงองค์กรแข่งขันเพื่อแสวงหาอำนาจรัฐ หากแต่ทำหน้าที่เป็นจุดประสานเชิงปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ตลาด และสังคม โดยถูกหล่อหลอมจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เงื่อนไขเชิงสถาบัน และประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ ซึ่งกำหนดรูปแบบองค์กรและยุทธศาสตร์ของพรรคในแต่ละบริบทการเมือง การวิเคราะห์ภายใต้กรอบมาร์กซิสต์และสถาบันนิยมใหม่สะท้อนว่าความสัมพันธ์ทางชนชั้น การจัดสรรทรัพยากรบนฐานชาติพันธุ์ และข้อจำกัดเชิงสถาบันเป็นปัจจัยสำคัญต่อการก่อรูปและพัฒนาของพรรคการเมือง พรรคการเมืองอาจทำหน้าที่ทั้งในฐานะกลไกเชื่อมโยงผลประโยชน์ของชนชั้นนำ หรือเป็นพื้นที่ต่อรองเชิงนโยบายเพื่อกระจายทรัพยากรสู่ชนชั้นล่างและกลุ่มชาติพันธุ์ ความไม่สมดุลของอำนาจเชิงโครงสร้างดังกล่าวจึงเป็นความท้าทายสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยและการลดความเหลื่อมล้ำ

สำหรับบริบทประเทศไทย การศึกษาพบว่า ระบบพรรคการเมืองมีลักษณะเป็น “สถาบันลูกผสม” ที่ถูกกำกับด้วยสองปัจจัยหลัก กล่าวคือ มิติทางชนชั้นตามแนวคิดมาร์กซิสต์ ซึ่งชี้ให้เห็นบทบาทของพรรคในฐานะกลไกรักษาผลประโยชน์ของชนชั้นนำและกลุ่มทุน และมีมิติข้อจำกัดเชิงสถาบันตามแนวคิดสถาบันนิยมใหม่ซึ่งสะท้อนการขาดความเป็นสถาบันที่เข้มแข็งจากกติกาทางโครงสร้างที่จำกัดการมีส่วนร่วมของประชาชน ในเชิงนโยบาย โครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองของไทยยังมีแนวโน้มเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มทุนและนักธุรกิจรายใหญ่มากกว่าประชาชนระดับฐานราก โดยมีลักษณะสอดคล้องกับระบบทุนนิยมพวกพ้อง (Crony Capitalism) ที่พบในบางประเทศกำลังพัฒนาเช่น ฟิลิปปินส์ที่อำนาจการต่อรองของภาคประชาชนถูกกดทอนลงด้วยระบบอุปถัมภ์ ซึ่งส่งผลให้อำนาจต่อรองของภาคประชาชนถูกจำกัดผ่านเครือข่ายอุปถัมภ์ทางการเมือง

ในเชิงคุณภาพทางวิชาการ บทความนี้มีส่วนช่วยขยายกรอบการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองและโครงสร้างเศรษฐกิจการเมือง โดยบูรณาการแนวคิดจากสองสำนักทฤษฎีเข้าด้วยกันเพื่ออธิบายบทบาทของพรรคการเมืองในฐานะสถาบันเชิงโครงสร้าง มากกว่าการมองในฐานะองค์กรแข่งขันเชิงเลือกตั้งเพียงมิติเดียว นอกจากนี้ ยังช่วยเชื่อมโยงการอภิปรายเชิงทฤษฎีกับบริบทการเมืองไทย อันเป็นการเติมเต็มช่องว่างในวรรณกรรมที่มักแยกการวิเคราะห์เชิงสถาบันออกจากมิติชนชั้นและโครงสร้างเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้มีข้อจำกัดเนื่องจากอาศัยการสังเคราะห์วรรณกรรมเชิงทฤษฎีและการวิเคราะห์เอกสารเป็นหลัก ซึ่งมิได้ครอบคลุมข้อมูลเชิงประจักษ์จากภาคสนามโดยตรง ดังนั้น การศึกษาต่อยอดในอนาคตอาจพัฒนาโดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์หรือการเปรียบเทียบข้ามประเทศเพื่อทดสอบความแข็งแรงของข้อเสนอเชิงแนวคิด รวมทั้งสำรวจกลไกเชิงสถาบันและเครือข่ายอำนาจในระดับจุลภาคเพื่อยกระดับความเข้าใจต่อพลวัตของระบบพรรคการเมืองในบริบทเศรษฐกิจการเมืองร่วมสมัย

เอกสารอ้างอิง

- เข็มภัทร ทฤษฎีคุณ. (2564). *ความสัมพันธ์ของเรื่องเศรษฐกิจและการเมือง*. กรุงเทพฯ: สถาบันปริทัศน์ พนมมยงค์.
- ประสิทธิ์ ลีปรีชา. (2567). พื้นที่ทางการเมืองของกลุ่มชาติพันธุ์ในการเลือกตั้งระดับชาติ. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 20(1), 307–332.
- ภัทร หวังกิตติกุล. (2560). *ผลกระทบของนโยบายประชานิยมแบบทักษิณต่อการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการปกครอง). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุทธนา เศรษฐปราโมทย์. (2564). ผลของปัจจัยเสี่ยงเชิงนโยบายเศรษฐกิจและการเมืองต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจและผลตอบแทนตลาดหลักทรัพย์ในประเทศไทย. *วารสารเกษตรศาสตร์ธุรกิจประยุกต์*, 15(23), 99–120.
- ยุทธศาสตร์ หนองแก้ว. (2564). *แนวทางประชานิยม: ภาพสะท้อนแนวคิดทางการเมืองเชิงโครงสร้างชนชั้นในสังคมไทย*. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วไลยอลงกร ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 16(2), 15-30.
- Acemoglu, D. & Robinson, J. A. (2012). *Why Nations Fail: The Origins of Power, Prosperity, and Poverty*. New York: Crown Business.
- Berat, D. (2017). *Politics and Ethnic Identity: The Role of Ethnic-Based Parties in Macedonia* (Master's thesis). Tetovo: State University of Tetova.
- Bizzarro, F. et al. (2018). Party Strength and Economic Growth. *World Politics*, 70(2), 275-320.
- Clift, B. (2021). *Comparative Political Economy: States, Markets and Global Capitalism* (2nd ed.). London: Red Globe Press.
- De Leon, C. et al. (2009). Political Articulation: Parties and the Constitution of Cleavages in the United States, India, and Turkey. *Sociological Theory*, 27(3), 193-219.
- Gilens, M. & Page, B. I. (2014). Testing Theories of American Politics: Elites, Interest Groups, and Average Citizens. *Perspectives on Politics*, 12(3), 565-581.
- Grossmann, M. et al. (2021). Political Parties, Interest Groups, and Unequal Class Influence in American Policy. *The Journal of Politics*, 83(4), 1706-1720.
- Gumuscu, S. (2010). Class, Status, and Party: The Changing Face of Political Islam in Turkey and Egypt. *Comparative Political Studies*, 43(7), 835-861.
- Haggard, S. & Kaufman, R. R. (1995). *The Political Economy of Democratic Transitions*. Princeton: Princeton University Press.

- Hall, P. A. & Taylor, R. C. R. (1996). Political Science and the Three New Institutionalisms. *Political Studies*, 44(5), 936-957.
- Hewison, K. (2010). Thailand's Capitalism Before and After the Crisis. In *The Political Economy of South East Asia: Markets, Power and Contestation* (pp. 52-80). Oxford: Oxford University Press.
- Marx, K. & Engels, F. (1848). *The Communist Manifesto*. London: Penguin Classics.
- Mills, C. W. (1956). *The Power Elite*. New York: Oxford University Press.
- North, D. C. Wallis, J. J. & Weingast, B. R. (2009). *Violence and Social Orders: A Conceptual Framework for Interpreting Recorded Human History*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Peters, B. G. (1999). *Institutional Theory in Political Science: The 'New Institutionalism'*. London: Pinter.
- Przeworski, A. & Sprague, J. (1986). *Paper Stones: A History of Electoral Socialism*. Chicago: University of Chicago Press.
- Ramasamy, R. (2024). Can ethnic minority political parties influence the policy process in fragmented societies? Insights from Sri Lanka. Retrieved November 20, 2025, from <https://shorturl.asia/fM6b0>
- Rennwald, L. (2020). *Social Democratic Parties and the Working Class: New Voting Patterns*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Schmitter, P. C. (2001). Parties are Not What They Once Were. *International Political Science Review*, 22(2), 151-165.

